

Національна академія наук України
Інститут історії України
Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів
Регіональний навчальний центр Всесвітньої митної організації
Академія соціальних наук України

X міжнародна наукова конференція

ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ ТА МИТА

27–28 жовтня 2016 р.
Дніпро

Тези доповідей

ОРГКОМІТЕТ

Х міжнародної наукової конференції “ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ ПОДАТКІВ ТА МИТА”

Головуючі:

1. *Ченцов В. В.* – д.і.н., д.держ.упр., проф., перший проректор Університету митної справи та фінансів;
2. *Смолій В. А.* – д.і.н., академік НАН України, директор Інституту історії України Національної академії наук України;

Заступники головуючих:

3. *Дячок О. О.* – к.і.н., доц., доцент каф. теорії та історії держави і права Університету митної справи та фінансів;
4. *Шевченко В. В.* – к.і.н., старший науковий співробітник відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України Національної академії наук України;
5. *Приймаченко Д. В.* – д.ю.н., проф., проректор з наукової роботи Університету митної справи та фінансів;
6. *Колесников К. М.* – д.і.н., проф., декан юридичного факультету Університету митної справи та фінансів;

Члени організаційного комітету:

7. *Бочаров Д. О.* – к.ю.н., доц., завідувач кафедри теорії та історії держави і права Університету митної справи та фінансів ;
8. *Морозов О. В.* – д.і.н., доц., професор кафедри теорії та історії держави і права Університету митної справи та фінансів;
9. *Блануца А. В.* – к.і.н., старший науковий співробітник відділу історії України середніх віків та раннього нового часу Інституту історії України Національної академії наук України;
10. *Марценюк О. О.* – к.держ.упр., керівник навчально-наукового центру Університету митної справи та фінансів.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Університету митної справи та фінансів
(протокол № 3 від 26.09.2016 р.)*

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту історії України НАН України
(протокол № 9 від 04.10.2016 р.)*

Наукова редакція та впорядкування О. О. Дячка.

постраждалих районах. Загалом, з врахуванням звільнення від сплати податку малопотужних, червоноармійських і постраждалих від недороду господарств, обсяг податку на 1925/1926 р. був зменшений проти рівня 1924/1925 р. на 48%. Проте і після цього він залишався непосильним для селянських господарств.

Встановлення плану на 1926/1927 р. відбувалося одночасно із переходом до політики економічного удушення заможних господарств – понад 47% розміру завдання мали внести середняцькі господарства, яких було 44%, і понад 39% – заможні, їх питома вага становила 16%. Тому не випадковим стало наростання проблем із хлібозаготівлею, котрі з осені 1927 р. витіснили на задній план всі інші завдання влади на Поділлі, включно із збиранням єдиного сільськогосподарського податку.

Отже, аналіз практики впровадження та реалізації єдиного сільськогосподарського податку на Поділлі в роки непу неспростовно свідчить, що задуманий в інтересах стимулювання економічного розвитку селянських господарств і товарно-грошових відносин, він через ігнорування інтересів селян, волюнтаризм і насилля лише частково виконав покладені на нього завдання.

СТВОРЕННЯ МУЗЕЮ ПРИ ХАРКІВСЬКІЙ МИТНИЦІ (1925 р.)

Дейнеко Сергій Миколайович

Харківський історичний музей імені М. Ф. Сумцова (м. Харків)

На початок ХХ ст. мережа музеїв різного спрямування охоплювала більшість території України. В основному вони знаходилися у великих містах, таких як Харків, Київ, Одеса, Чернігів або Львів. Саме в цей час почала оформлюватися спеціалізація українських музеїв, наприклад, археологічні, художні, природничі, товарознавчі тощо.

З приходом радянської влади всі музейні установи перейшли до державної власності. Розпочинаючи з 20-х рр. ХХ ст. в СРСР в цілому, і в Україні зокрема, можна було спостерігати збільшення кількості музеїв, які мали всесоюзний, всеукраїнський, регіональний та відомчий статус. Музейна лихоманка, що спалахнула у перше десятиріччя існування Радянської держави, не оминула і Митне відомство. Так, у лютому 1922 р. Наркомат зовнішньої торгівлі своїм наказом № 20 (§ 7) рекомендував митницям створювати товарно-митні музеї. Наприкінці того ж року при Московській митниці розпочав роботу перший радянський товарно-митний музей під керівництвом А. Лебедева, невдовзі він отримав статус Центрального. Низка відомчих циркулярів прийнятих у 1923 і 1924 рр. зобов'язала регіональні митні установи надсилати різноманітні товарні зразки до цього музею.

У 1924 р. розпочалися активні консультації між А. Лебедевим та керівництвом Харківської митниці про створення товарно-митного музею у Харкові. 3 січня 1925 р. відбулося перше засідання Комісії при Музеї Харківської митниці. До її складу ввійшли співробітники митниці Іванов, Сирокомський, Покровський і Ситов. Першим керівником музею обрали К. Іванова. Концепція розвитку новоствореної установи спиралася на три складові: 1. Музей повинен виконувати науково-довідкові функції; 2. Стати центром з вивчення товарознавства; 3. Перетворитися на публічний заклад. Тобто в перспективі планувалося створити при Харківській митниці науково-консультаційний підрозділ з можливістю проведення на його базі екскурсій та інших освітніх заходів.

Після вирішення всіх організаційних моментів перед керівництвом митниці та музею постало два питання: 1. З чого починати? 2. Комплектування фондів, тобто наповнення музею експонатами. Тому вже 5 січня 1925 р. управляючий Харківською митницею Кузнецов зобов'язав К. Іванова звернутися по допомогу у створенні експозиції до Центрального Кооперативного музею при ВУКОСПІЛЦІ, який знаходився за адресою Харків, вул. Черноглазівська, 8/9. Допомога полягала у тому, що К. Іванова провели по експозиції, щоб він мав можливість ознайомитися з нею. Згідно з матеріалами Державного архіву Харківської області, це був перший і водночас останній візит митників до цього музею з метою перейняття навиків у царині побудови експозиції. Співпраця між митниками та представниками кооперативного руху не склалася внаслідок завищених вимог керівництва ВУКОСПІЛКИ. Так, 5 січня, у день ознайомлення К. Іванова з Центральним Кооперативним музеєм, керівництво вищезазначеної організації звернулося до Харківської митниці з проханням надати “зайвий імпорнтний пачкарський крам”. Швидше за все, цей “зайвий крам” планувалося передати до експозиції музею. Враховуючи те, що митний музей працював лише третю добу, то звісно прохачам відмовили у той же день.

Після невдалої співпраці з кооператорами, харківські митники звернулися по допомогу до керівника Центрального митного музею А. Лебедева.

Перш за все, московський консультант запропонував декілька порад за темою: “Как вести сам Музей и его отчетность”. Якщо перевести на зрозумілу мову, то суть настанови складалася з низки тез у царині побудови експозиції. У роботі з комплектування фондів обидві митниці майже одразу перейшли до обміну зразками, що залишилися ще з дорадянської доби. У Харкові збереглося чимало зразків продукції хімічної промисловості країн Західної Європи, натомість з Москви прибула посилка з вісімдесят двома різноманітними зразками. Лебедев наполягав, щоб харків'яни, окрім обміну предметами з іншими митницями СРСР, також зверталися по допомогу до торговельних і промислових організацій з проханням надавати зразки їхньої продукції. Але, на жаль, ця порада не принесла ніякої користі. Так, у березні 1925 р. управляючий Харківською митницею Кузнецов та завідуючий музеєм Іванов звернулися до експорт-

ного відділу Укрзовнішторгу з проханням безкоштовно надати для музею низку товарних зразків. Невдовзі отримали відповідь з пропозицією придбати дані товарні зразки. На даний час немає жодного підтвердження про хоча б один позитивний контакт у царині отримання зразків товарної продукції від виробників або зовнішньоторговельних організацій. Тому у харківських митників залишалося два шляхи поповнення фондів музею: 1. Поповнення за рахунок вилученої контрабанди; 2. Обмін з іншими митними установами. Оскільки Харківська митниця працювала лише на ввезення товарів, то це суттєво уповільнювало наповнення музейної колекції. Відповідно основну ставку у даному питанні зробили на обмін між митними установами Радянського Союзу.

Ініціатором подібного кроку став А. Лебедев. Він ще у 1923 р. направив листи до митниць Одеси та Владивостока, в яких за його даними збереглися колекції зразків товарів, з проханням надіслати до Москви частину своїх зібрань. У Владивостоці, за його словами, перелякалися, але контактів не перервали. З колегами із Південної Пальміри відносини А. Лебедева склалися дуже важко. На його перший лист одесити відповіли, що вони проводять інвентаризацію “старой коллекции” і, в разі виявлення дублікатів, їх надішлють до Москви. Після такої відповіді керівник Центрального митного музею змінив тактику спілкування і надіслав до Одеси посилку з декількома десятками різноманітних товарних зразків. Натомість знову попросив поділитися частиною своєї колекції. Через інспектора Головного Митного Управління Фоміна, який повертався з Одеси до Москви, А. Лебедєву передали відповідь, “что у них для отправки ничего нет”. Але енергійний москвич не полишив сподівань поповнити експозицію ввіреного йому музею предметами з Одеси і звернувся по допомогу до митників Харкова. У своєму листі він скаржився на жадібність одеських колег: “Просил в Одессе несколько различных экземпляров бумаги. Не получил. Могли хотя бы маленький кусочек передать. И так как Харьков расположен в одной же почти части Союза – Украине, то быть может, Вам лично и на месте скорее удастся что-либо получить в Одессе”. Наразі немає відомостей про те, чи виконали харків'яни прохання А. Лебедева. Таким чином, нібито гарна пропозиція А. Лебедева про обмін товарними зразками між митницями СРСР виявилася недієздатною, бо після Першої світової і Громадянської війни в Росії, Визвольних перегонів в Україні матеріальна база митних закладів на території колишньої Російської імперії прийшла в занепад, що відповідно суттєво зменшило можливості до обміну.

Підводячи підсумок, необхідно визнати, що амбітні завдання, які ставили організатори Музею при Харківській митниці, у перший рік роботи закладу не були виконані. Основною причиною цього стала слаба експонатна база. Відповідно це унеможливило виконання всіх трьох пунктів раніше заявленої концепції розвитку установи.